

# FABRIEK EN SCHOOL.

---

## I.

Tijdens een bezoek onlangs in Engeland, had ik het genoeg beter bekend te worden met de fabriekscholen. Dat deze bestonden wist ik, maar niet hoe zij ingerigt waren; van daar dat ik, in de fabriek-districten bij uitnemendheid — Lancashire en Yorkshire — gekomen, vele dier scholen bezocht.

Al spoedig bemerkte ik dat er eigenlijk tweeërlei soort van scholen zijn, die door kinderen die op fabrieken arbeiden, bezocht worden. Tot de eerste soort behooren die welke aan de fabrieken verbonden en voor rekening der eigenaren van deze gebouwd zijn (de eigenlijke factory-schools). Deze zijn meestal bij uitsluiting voor de kinderen der fabriek; meestal zeg ik, omdat in kleine plaatsen op het land, waar niet vele scholen zijn, door de fabrikanten ook aan andere kinderen, niet op hunne fabrieken arbeidende, de gunst verleend wordt om van hunne inrigting gebruik te maken.

Tot de tweede soort behooren de public day-schools (National, British and others schools) waarvan vele hare oprigting te danken hebben aan vrijwillige bijdragen en aan de toelagen van de Committee of Council on Education. Wanneer de fabriek-inspecteurs zulks noodig achten, ontvangen deze scholen bijdragen uit het zoogenaamde „Factory Fine Fund”, een fonds dat zamengesteld is uit de boeten voor de verschillende overtredingen der „Factories Regulation Act” (\*).

Deze scholen nemen behalve de fabriekskinderen ook andere op, die niet op eene fabriek arbeiden. Deze laatsten worden day-scholars

---

(\*) Sect. 66. Application of Penalties. And so much thereof as shall not be so remitted, and not otherwise especially appropriated, by this act, shall be applied by such inspector under the direction of one of Her Majesty's Principal secretaries of the State, in such manner as shall appear best for the establishment or support of day-schools for the education of children employed in factories.

[The Factories Regulation Act, 1844, 7 & 8 Vict. c. 15.]

genoemd, omdat zij den geheelen dag komen, in tegenoverstelling van de eersten, half day-scholars of liever half-timers, naar den naam dien zij op de fabrieken, waar zij slechts  $6\frac{1}{2}$  uur per dag mogen werken, ontvangen hebben. Deze half-timers, allen die op den leeftijd van 8—13 jaren zijn, moeten dagelijks 3 uren school gaan. *Moeten* zeg ik, want van den eersten dag af dat een kind in eene fabriek (\*) begint te arbeiden, is zijn schoolgaan verplichtend.

Reeds bij de wet van 1802, die het gebruik van apprentices in de fabrieken regelde, was er voor het onderwijs dezer kinderen gezorgd. Het schoolgaan echter der fabrieks-kinderen zoo als het nu nog tegenwoordig is, wordt geregeld bij de wet van 1844, welke wij nu gaan beschouwen.

Bij deze wet is bepaald, dat ieder kind dat op een fabriek gaat werken, gedurende het geheele jaar 3 uur per dag moet schoolgaan. Werkt hij 's morgens in de fabriek, dan gaat hij in den middag naar school van 2—5 uur; met uitzondering van den tijd tusschen 1<sup>o</sup>. November en 1<sup>o</sup>. Maart, als wanneer de schooltijd in den middag een half uur korter is, zijnde van 2—4 $\frac{1}{2}$  uur. Werkt hij 's middags, dan gaat hij 's morgens naar school van 9—12 uur.

Op dezen regel is geene uitzondering, behalve dan wanneer zij om wettige redenen niet komen kunnen, en behalve op die dagen waarop zij vrijaf hebben (holidays).

Deze vrije dagen zijn, behalve de feestdagen, vier in getal. Want de wet schrijft voor dat alle kinderen in de fabrieken werkende niet minder dan 8 half-holidays van den fabrikant moeten hebben.

Zoodra een kind aan eene fabriek komt vragen om te werken en aangenomen wordt, dan wordt hem gevraagd of hij school gaat, 't welk meestal het geval niet is. Alsdan wordt hij gewoonlijk verwezen naar die school waar de andere kinderen gaan, die op de fabriek werken,

---

(\*) Sect. 73. Interpretation clause. And the word factory (notwithstanding any provision or exemption in the factory act) shall be taken to mean all buildings and premises situated within any part of the united kingdom of Great Britain and Ireland, wherein or within the close or curtilage of which steam, water or any other mechanical power shall be used to move or work any machinery employed in preparing, manufacturing, or finishing, or in any process incident to the manufacture of cotton, wool, hair, silk, flax, hemp, jute or tow, either separately or mixed together, or mixed with any other material, or any fabric made thereof.

The Factories Regulation Act. 1844.

Print-works are governed by act of Parliament, having special and exclusive application to them (8 & 9 Vict. c. 29, 10 & 11 Vict. c. 70.) It is intended to pass an act of parliament for the regulation of Bleaching works.

en zoo er eene school bij de fabriek behoort, dan gaat hij natuurlijk naar deze.

Om het geregeld schoolgaan der kinderen te bewijzen moet de fabrikant op Maandag van iedere week een bewijs hebben in den hieronder staanden vorm. Dit bewijs (School Certificate) moet hij gedurende 6 maanden bewaren, en op verzoek van den fabriek-inspecteur kunnen toonen.

De vorm van dit bewijs is als volgt:

I hereby certify that the undermentioned Child(ren), employed in the Factory of — situated in B — has (or have) attended the School kept by me at — for the number of hours and at the time on each day specified in the columns opposite to his (her or their) name (or names) during the week ending on Saturday the — day of — one thousand eight hundred and — and that the cause of absence stated are true to the best of my belief.

| NAAM<br>VAN<br>HET KIND. | Maand.      |     | Diugsd.     |     | Woensd.     |     | Donderd.    |     | Vrijdag.    |     | REDENEN<br>VAN<br>AFWEZIGHEID.     |
|--------------------------|-------------|-----|-------------|-----|-------------|-----|-------------|-----|-------------|-----|------------------------------------|
|                          | <i>tijd</i> |     | <i>tijd</i> |     | <i>tijd</i> |     | <i>tijd</i> |     | <i>tijd</i> |     |                                    |
|                          | van         | tot | van         | tot | van         | tot | van         | tot | van         | tot |                                    |
| Piet van Beek            | 9           | 12  | 9           | 12  |             |     | 9           | 12  | 9           | 12  |                                    |
| Jan Verburg              | 9           | 12  | a           |     | vrije dag.  |     | 9           | 12  | 9           | 12  | Ziek en niet te werk.              |
| Mina Oost                | 2           | 5   | 2           | 5   |             |     | 2           | 5   | 2           | 5   |                                    |
| Anna Wild                | 2           | 5   | a           |     |             |     | 9 12<br>2 5 |     | 2           | 5   | Te huis gehouden door haar moeder. |

Signed, schoolmaster (or mistress).  
B. — the day of — 18.

Deze bewijzen mogen op losse blaadjes geschreven en gegeven worden, om daarna in een boek te worden vastgehecht; maar algemeen heeft men aangenomen om een „School-Certificate-book” aan te leggen, waarin al de namen der kinderen die op de fabriek werken, worden opgeschreven, en achter welke namen wekelijks wordt ingevuld de tijd dien zij op school hebben doorgebracht.

Deze namen mogen door wie ook in het „Certificate-book” ingeschreven worden, maar de tijd dien zij op school hebben doorgebracht moet ingevuld en daarna onderteekend worden door den schoolmeester zelve.

Dit schoolboek, in den bovengemelden vorm opgemaakt, wordt iederen Vrijdag middag naar de school gebragt, om de uren die de kinderen aldaar hebben doorgebragt, te doen invullen. 's Maandags morgens wordt het weder naar de fabriek gebragt, waar het moet zijn om het den fabriek-inspecteur, zoo hij mogt komen, te kunnen toonen, en opdat de clerk of meesterknecht zou kunnen zien of de kinderen in de afgelopen week getrouw op school zijn geweest; want is zulks het geval niet, dan mogen zij niet eer op de fabriek werken voordat zij hun verzuim op school hebben ingehaald.

Om te weten of al zijne scholieren tegenwoordig zijn, houdt de schoolmeester bij den aanvang of bij het einde van den schooltijd appèl. Wie niet tegenwoordig is, krijgt de letter „a” achter zijn naam in de kolom van den dag waarop hij wegblijft. Zulks is b. v. op het staatje het geval met JAN VERBURG, die ziek te huis lag, en met ANNA WILD, die echter door hare moeder was te huis gehouden, en daarom den volgenden dag tot straf voor haar wegblijven den geheelen dag op school moest zijn om den tijd dien zij verzuimd had, alzo in te halen. Dit is in dit geval nog eene zeer zachte straf, want meestal moeten zij de geheele volgende week naar school gaan, terwijl zij dan meer schoolgeld te betalen hebben, zonder loon te ontvangen. Ook gebeurt het wel eens dat kinderen bij herhaald wegblijven zonder wettige redenen, van de fabriek voor goed worden weggezonden.

Deze wijze van bestraffing heeft de beste gevolgen en vereischt slechts een weinig moeite van den meesterknecht en den schoolmeester. Het heeft den kinderen een gevoel voor orde ingescherpt, terwijl de ouders — die ook nog door andere bepalingen hiertoe genoodzaakt kunnen worden — meer letten op het geregeld schoolgaan der kinderen.

Het oppertoezicht over het schoolgaan dezer kinderen wordt uitgeoefend door den fabriek-inspecteur. Wanneer deze op de fabriek komt, vraagt hij — behalve naar de andere zaken die hij moet onderzoeken — naar het school-certificate book. Vindt hij te midden der verschillende kolommen de letter „a” achter een naam, zonder opgave van redenen van afwezigheid, of wel van onwettige, dan moet hij, zoo het kind den tijd dien het verzuimd heeft, niet heeft ingehaald, een onderzoek instellen, en valt dit niet gunstig uit, dan wordt of de fabrikant beboet, of de schoolmeester, zoo er valsheid in het certificaat is.

Hoewel de inspecteur met het toezigt op het onderwijs belast (government Inspector), meer de man is die het onderwijs, althans op die fabriek-scholen welke toelagen van het gouvernement ontvangen, nagaat,

kan echter de fabriek-inspecteur zich hier ook eenigzins mede bemoeijen; want hij heeft het regt om het certificaat van den schoolmeester, zoo deze voor zijne betrekking niet geschikt is, van onwaarde te verklaren en alzoo te vernietigen. Dit doet hij door aan den fabrikant schriftelijk kennis te geven van deze vernietiging, met opgave van de redenen waarom hij zulks gedaan heeft, als daar zijn: wegens onbekwaamheid van den schoolmeester om te leeren lezen en schrijven, wegens onzedelijk gedrag, wegens nalatigheid in het aanschaffen van boeken of schrijfbehoeften, en eindelijk wegens gedurige onachtzaamheid of onophoudelijk verzuim in het invullen en teekenen der schoolcertificaten.

Eene vernietiging van deze bewijzen door den fabriek-inspecteur maakt dat geene dier bewijzen meer van waarde zullen zijn. Zij zal echter niet ligt plaats hebben op die scholen welke onder de inspectie zijn, — iedere school die toelage ontvangt van den Staat, is onder inspectie — want op deze moeten de schoolmeesters en meesteressen eene acte van bekwaamheid hebben. Voor iedere veertig scholieren mogen de schoolmeesters een pupil-teacher hebben; deze worden door het gouvernement betaald; sommige zijn als fabrieksjongens op de school gekomen en hebben zich zoo onderscheiden dat zij tot deze betrekking zijn opgeklommen (\*).

Het schoolgeld der kinderen, hetwelk meestal 10 cent Ned. C. (two pence) per week is, wordt uit hun loon betaald. Deze betaling heeft op tweeërlei wijze plaats, het wordt òf door hen zelve aan den schoolmeester gebragt, òf het wordt op de fabriek door den meesterknecht van hun loon afgehouden en aan den schoolmeester bezorgd.

Er zijn echter gevallen waarin het schoolgeld niet geheel en al door de kinderen betaald wordt. Zulks heeft plaats wanneer de fabrikant de eene helft betaalt en het kind de andere, hetgeen afhangt van zijn loon, daar hij van iedere shilling  $\frac{1}{2}$  moet laten staan, om de schoolpenningen die gewoonlijk 2 pence zijn, te betalen. Verdient het kind dus minder dan 2 shillings per week, hetgeen het geval is wanneer hij

---

(\*) Omtrent deze schreef Mr. LEONARD HORNER, in zijne hoedanigheid van fabriek-inspecteur, in zijn halfjaarlijksch rapport van 30 April 1851 aan den Minister van binnenl. Zaken: „I cannot give a stronger proof of the extent of education which can be given in a good school to factory children attending one half the day, than by stating that in 61 schools above mentioned in which pupil teachers were found, there are 28 instances of the pupil-teacher having received his education while he was working half the day in a factory; and the amount of instruction that is required before a scholar can receive the appointment of pupil teacher is, as you are aware, both varied and extensive.”

pas komt en nog een „learner” is, dan kan hij de volle som niet betalen en de helft wordt door den fabrikant bijgepast.

Zoo het gebeurt dat het schoolgeld geheel en al door den fabrikant voor de kinderen wordt betaald, dan geschiedt dit geheel vrijwillig en moet het als een geschenk in dank door de kinderen en hunne ouders aangenomen worden. Zulks is voorwaar geen klein bewijs van belangstelling van den fabrikant. Over het algemeen is deze ook zoo gering niet als men het wel eens voorstelt. Integendeel, ik vind deze belangstelling vrij groot, wanneer ik naga hoeveel fabrieken er zijn waaraan scholen zijn verbonden; immers zoo de fabrikant, die weet dat de kinderen beneden de 13 jaar moeten school gaan, voor dezen op zijn eigen kosten een schoollokaal laat bouwen en er een goeden meester in aanstelt, dan kan men niet zeggen dat die man geen belang stelt in het onderwijs.

Vele dier scholen heb ik bezocht, wier eigenaren mannen zijn, ook hier te lande bekend, zoo als daar zijn H. ASWORTH and Sons te Bolton, AKROYDS and Co. te Halifax, MARSHALL and Co. te Leeds. Wat mij in die factory-scholen bijzonder trof was niet alleen het onderwijs dat aan de kinderen en vooral aan de meisjes gegeven werd, — deze laatste toch leeren, behalve datgene wat over het algemeen aan de jongens geleerd wordt, verscheidene handwerken, die haar, als zij vrouwen en misschien moeders worden zoo zeer te pas komen, — maar ook de orde en zindelijkheid, waarvan ik o. a. in de fabrieken van Messrs. MARSHALL and Co. wezenlijk verbaasd was. De 260 jongens en de 380 meisjes die op deze fabriek werken, hebben ieder een ander pakje aan, zoo zij op de school komen. Mooijer schoollokaal dan daar heb ik in Engeland, onder de vele factory-scholen die ik zag, nooit gezien. Het was in 2 deelen verdeeld, het eene voor de meisjes en het andere voor de jongens bestemd, terwijl in het beschoot dat de afscheiding daarstelde een orgel was, waar zij somtijds bij zingen.

Tot mijn spijt had ik door de afwezigheid van den eigenaar, het genoegen niet van de school van Mr. WALKER te Bradford te zien, welke de bovengenoemde, zoo al niet overtreft, dan toch nabij komt.

Op deze scholen trof mij, zoo als ik zeide, het onderwijs bijzonder; maar zulks was niet minder het geval op die vele National en British-schools, waar fabriekskinderen komen. Op de laagste klassen in deze scholen bestond dit natuurlijk in de beginselen, als daar zijn: „het a, b, c, schrapjes en hanepoten”; maar in de hoogste klassen deden zij, behalve aan lezen, schrijven en rekenen, ook aan bijbelsche en algemeene geschiedenis, benevens aan aardrijkskunde.

Dit laatste trof mij bijzonder, te meer omdat ik, toen zij hier-

mede bezig waren, den meester verlof vroeg, om hun eenige vragen te doen. Dit werd mij toegestaan, en ik onderzocht, wat de kinderen omtrent de ligging en de voornaamste steden en rivieren van Holland wisten. Meestal verbaasde mij hun antwoord, te meer omdat ik dikwijls, bij menschen die tot den zelfden stand als deze kinderen behoorden, bij het zeggen dat ik uit Holland was, de diepste onkunde omtrent dat land gevonden had.

Als men nu bedenkt, dat deze kinderen beneden de 13 jaren en dan nog wel jeugdige Engelsche onderdanen zijn, hoe beschamend is dit dan niet voor ons land, waar onze fabriekskinderen, zoo zij *iets* leeren, niet verder komen dan tot allergebrekigst lezen en schrijven, en rekenen, voor zoover het natellen hunner centen op Zaterdag betreft.

Drie uren zijn de Engelsche fabriekskinderen dagelijks op school. Hiermede echter is hun schoolarbeid niet afgelopen, want zij krijgen werk mede naar huis. Voor hunne zindelijkheid bij het terugkomen op de school wordt ook gezorgd; hunne ouders hebben hier wel degelijk op te letten, want zenden zij hen in een onzindelijken toestand, dan worden de kinderen weggezonden, en dan moet het verzuim door die wegzending veroorzaakt, goed gemaakt worden door de geheele volgende week op school te komen, waardoor zij hun wekelijksch loon geheel of gedeeltelijk verbeuren.

Al moge het waarheid zijn dat op sommige scholen de kinderen er nog niet zindelijk genoeg uitzien, dan moet men toch wel in het oog houden, 1°. welken aard van werk zij verrigten, — dit toch geeft dikwijls aanleiding om vuil te worden — 2°. dat vele zoo arm zijn, dat zij maar één pakje hebben en dus niet van kleedingstukken kunnen veranderen, en 3°. dat vele hunner ouders in hunne jeugd geen schoolonderwijs genoten en dus weinig begrip van orde en zindelijkheid gekregen hebben.

Ontbreekt er aan den eenen kant wat aan de zindelijkheid der schoolkinderen, dan wordt dit aan den anderen kant vergoed door hun heerlijk vierstemmig zingen, niet schreeuwen, zooals op vele onzer lagere scholen plaats heeft, 't welk te meer verwondering kan geven als men bedenkt dat de kinderen werken in eene plaats waar men, wegens het geraas, schreeuwen moet om elkander te verstaan.

De goede bouwvorde der National-, minder die der British Schools, waaronder er echter zijn die vele goede lokalen hebben, trof mij; alleen de Hollandsche zindelijkheid, die bestaat in witte muren en net geveerde ramen, ontbrak er somtijds aan.

Wat opvoeding betreft, is het half-time system (het gebruiken van twee ploegen van kinderen per dag, waarvan de eene werkt terwijl de andere

leert), waardoor alzoo arbeid noodzakelijk verbonden is met onderwijs, een der beste pogingen die in Engeland ter bevordering van onderwijs gedaan zijn. Een groot voorregt is het voor de kinderen. Zaturdags komen zij te huis met een loon van 1—4 shillings en hebben bovendien, hetgeen het voornaamste is, het genot gehad van 15 uren school-onderwijs, waardoor zij van hun achtste tot hun dertiende jaar zooveel hebben kunnen leeren, dat zij een prikkel hebben om zulks voort te zetten, waartoe in avondscholen gelegenheid is. Eene menigte kinderen toch zijn er in Engeland, die nooit iets zouden leeren als het niet was dat zij, zoodra zij gaan arbeiden en loon verdienen, verplicht waren de school te bezoeken.

Men is dan ook in Engeland zoodanig van het nuttige en heilzame stelsel „Combination of employment and education” (\*) overtuigd, dat er eene groote menigte is die het wil uitgebreid hebben tot die kinderen beneden de 13 jaren die, in mijnen, ijzer- en andere fabrieken werken en loon verdienen. Men begrijpt, dat zulks een noodzakelijk vereischte is om eene algemeene verbetering in de arbeiders klasse te brengen.

Vele fabrikanten toch, wier jeugdige arbeiders verplicht zijn school te gaan, zullen u dan ook zeggen dat deze verplichting in den beginne wel wat lastig was; maar zullen er, eenige uitgezonderd, bijvoegen, dat zij evenmin de bepalingen op het schoolgaan als de geheele wettelijke regeling zelve zouden willen opgeheven zien.

Leiden,  
25 Aug. 1859.

MR. SAMUEL LE POOLE.

---

(\*) In zijn halfjaarlijksch rapport van 30 April 1853, schreef de Heer L. HORNER daaromtrent het volgende: „The successful working of the educational clauses of the Factory acts, wherever there are good schools accessible to the children, is a most valuable fact, as shewing the practicability of the simultaneous combination of employment and education; employment that trains the children to early habits of industry and submission to authority, quickens and develops their intelligence and powers of observation, and at the same time contributes largely to their maintenance, and pays for that education.”

---